

Stuchlíková, Jana; Stuchlík, Stanislav

Osídlení Turoldu na konci eneolitu a v době bronzové

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1982, vol. 31, iss. E27, pp. [91]-102

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109605>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JANA STUHLÍKOVÁ—STANISLAV STUHLÍK

OSÍDLENÍ TUOLDU NA KONCI ENEOLITU A V DOBĚ BRONZOVÉ

Při studiu materiálu z jeskyně Tuold na katastru Mikulova, uloženého v Regionálním muzeu v Mikulově, se ukázalo, že značná část nálezů nebyla doposud publikována. Mnohé z nich rozšiřují naše znalosti o využití jeskyní v pravěku, a proto zde přistupujeme ke zveřejnění nálezů kultury se zvoncovitými poháry a náleží z doby bronzové. Mimo rámec tohoto článku zůstane pouze materiál ze starší a střední doby bronzové, který již byl zahrnut do studie o osídlení jeskyní ve starší a střední době bronzové na Moravě;¹ uvedeme pouze ten, který nebyl tehdy v mikulovském muzeu nalezen.

POPIS NÁLEZŮ

Kultura se zvoncovitými poháry

1. Střep ze džbánku s mírně prohnutým hrdlem a se stlačeným spodkem. Hrdlo je překlenuto páskovým uchem. Šedočerně vyhlazený povrch. \varnothing o. — 10 cm, zach. v. 7,5 cm; A 8 097; obr. 1: 7.

2. Střep z těla nádoby s kolkovanou výzdobou tvořenou čtyřmi vodorovnými a dvěma svislými liniemi. Uvnitř spodního svislého pásu jsou tři velké vpichy. Šedočerně vyhlazený povrch. A 8 096; obr. 1: 4.

3. Poškozená nátepní destička obdélníkového tvaru s mírně prohnutými delšími stěnami a čtyřmi kruhovými otvory v zaoblených rozích. Na průřezu má obloukovitý tvar. Jedna užší strana je zdobena pěti vpichy. Šedočerně vyhlazený povrch. D. — 8,5 cm, š. — 3,4 cm, s. — 0,5 cm; A 8 209; obr. 1: 6.

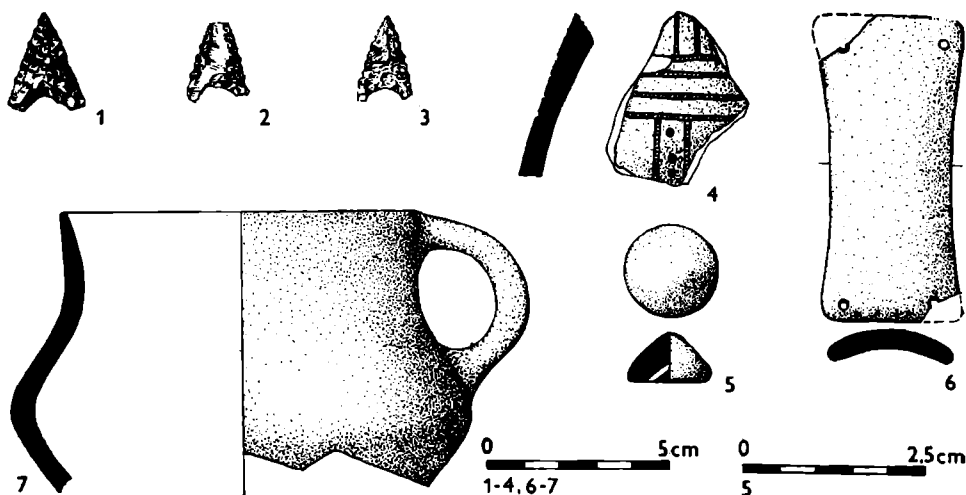
4. Malý kostěný knoflík kruhového a na průřezu trojúhelníkového tvaru s provrtaným otvorem ve tvaru písmene V. \varnothing — 1,2 cm, v. — 0,7 cm, A 8 210; obr. 1: 5.

5. Rohovcová, plošně retušovaná šipka trojúhelníkového tvaru s vykrojenou základnou. D. — 2,7 cm; A 8 211; obr. 1: 1.

6. Rohovcová, plošně retušovaná šipka trojúhelníkového tvaru s vykrojenou základnou a ulomeným hrotem. Zach. d. — 2,2 cm; A 8 212; obr. 1: 2.

7. Rohovcová, plošně retušovaná šipka trojúhelníkového tvaru s vykrojenou základnou. D. — 2,4 cm; A 8 213; obr. 1: 3.

¹ S. Stuhlík, Osídlení jeskyní ve starší a střední době bronzové na Moravě, StAŮ IX—2, 1980.

Obr. 1. Mikulov—Turold. Nálezy z období kultury zvonceovitých pohárů.

Starší doba bronzová

1. Střep z prohnutého hrdla tenkostěnné nádoby se zaobleným okrajem. Černě vyhlazený povrch. A 8 113; obr. 2: 1.

2. Střep z větší nádoby se zaobleným okrajem a nízkým prohnutým hrdlem. Hnědočerveně vyhlazený povrch. A 8 120; obr. 2: 2.

3. Střep z prohnutého hrdla větší, poměrně tenkostěnné nádoby se zaobleným okrajem. Černě vyhlazený povrch. A 8 112; obr. 2: 3.

4. Střep z prohnutého hrdla větší nádoby se zaobleným okrajem. Hnědošedě až hnědočerně vyhlazený povrch. A 8 119; obr. 2: 4.

5. Část malého hrnku se zaobleným okrajem, nízkým prohnutým hrdlem a klenutým tělem. Dno je nevýrazně odsazeno. Uprostřed těla jsou dva malé kruhové otvory, umístěné šikmo pod sebou. Hnědočerně vyhlazený, místy ořtený povrch. \varnothing o. — 7 cm, 3,8 cm, v. — 6,6 cm; A 8 111; obr. 2: 8.

6. Střep z rozhraní hrdla a horní části těla se zbytkem výzdoby pod hranou, oddělující hrdlo. Výzdoba je tvořena vodorovnou rýhou, pod níž probíhá vodorovná klikatka. Jemně drsný, šedohnědý povrch. A 8 116; obr. 2: 7.

7. Střep z koflíku s ostře lomenou výdutí. Černě vyhlazený povrch. \varnothing výd. — 12 cm; A 8 115; obr. 2: 6.

8. Střep z prohnutého hrdla amfory se zaobleným okrajem a páskovým uchem, nasazeným asi v polovině výšky hrdla. Černohnědě vyhlazený povrch. \varnothing o. — cca 14 cm; A 8 117; obr. 2: 9.

9. Střep z válcovitého hrdla větší nádoby se zaobleným okrajem. Šedohnědě vyhlazený povrch. \varnothing o. — cca 25 cm; A 8 118; obr. 2: 5.

10. Střep ze dna větší nádoby, odsazeného od nepatrného zbytku spodku. Uvnitř je dno profilováno do dvou soustředných kruhů. Povrch je uvnitř černě vyhlazený, vně drsný, světle hnědý. \varnothing d. — 12,5 cm; A 8 124; obr. 2: 10.

Střední doba bronzová

1. Střep z nízké misky s oblou stěnou a dovnitř římsovitě rozšířeným okrajem. Těsně pod okrajem je zbytek malého otvoru. Černě vyhlazený, nerovný povrch. A 8 129; obr. 3: 1.

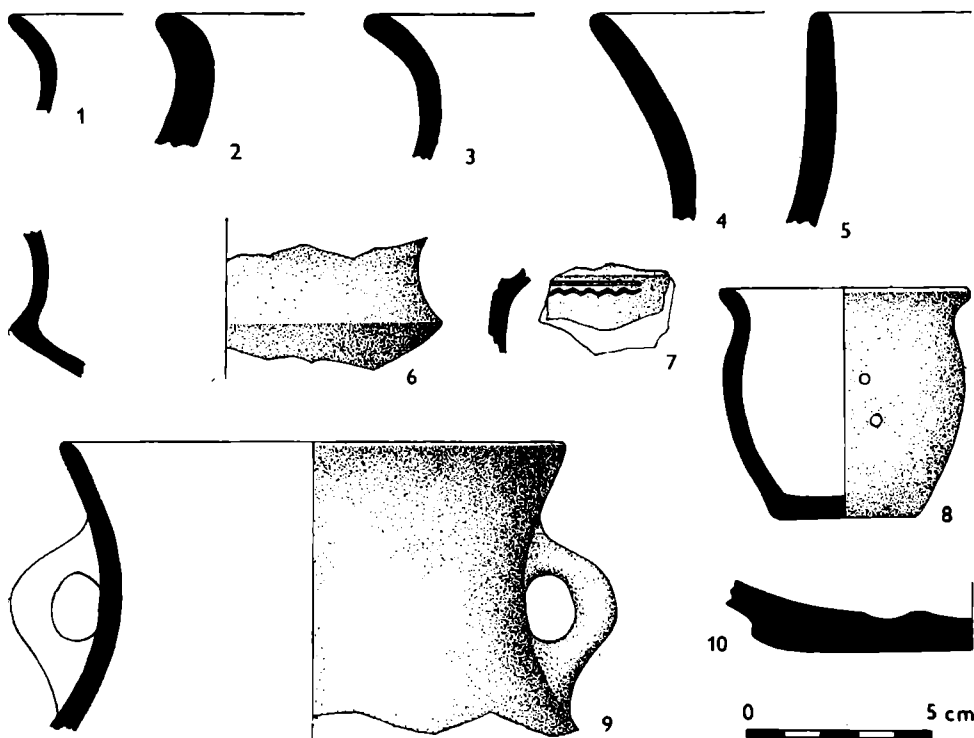
2. Střep ze šálku s kónicky rozevřeným hrdlem, odsazeným tupou hranou od klenu-

tého spodku. Pod hranou probíhá linie svislých vpichů tvaru obilného zrna. Hnědě vyhlazený povrch. A 8 128; obr. 3: 2.

3. Střep z velké nádoby s rovným okrajem a nepatrně prohnutým hrdlem, které je od klenutého těla odděleno plochou lištou s nepravidelnými mělkými důlky. Hrubě hlazený hnědošedý až hnědočerný povrch. A 8 135; obr. 3: 10.

Mladší doba bronzová

1. Malý přeslen bochníčkovitého tvaru s poněkud prohnutou horní částí a s důlkem ve spodní části. Spodní část je zdobena svislými žlábkami (celkem 13). Povrch je tuhovaný. Max. \varnothing — 2,7 cm, v. — 1,4 cm, \varnothing otvoru — 0,5 cm. A 8 188; obr. 3: 4.

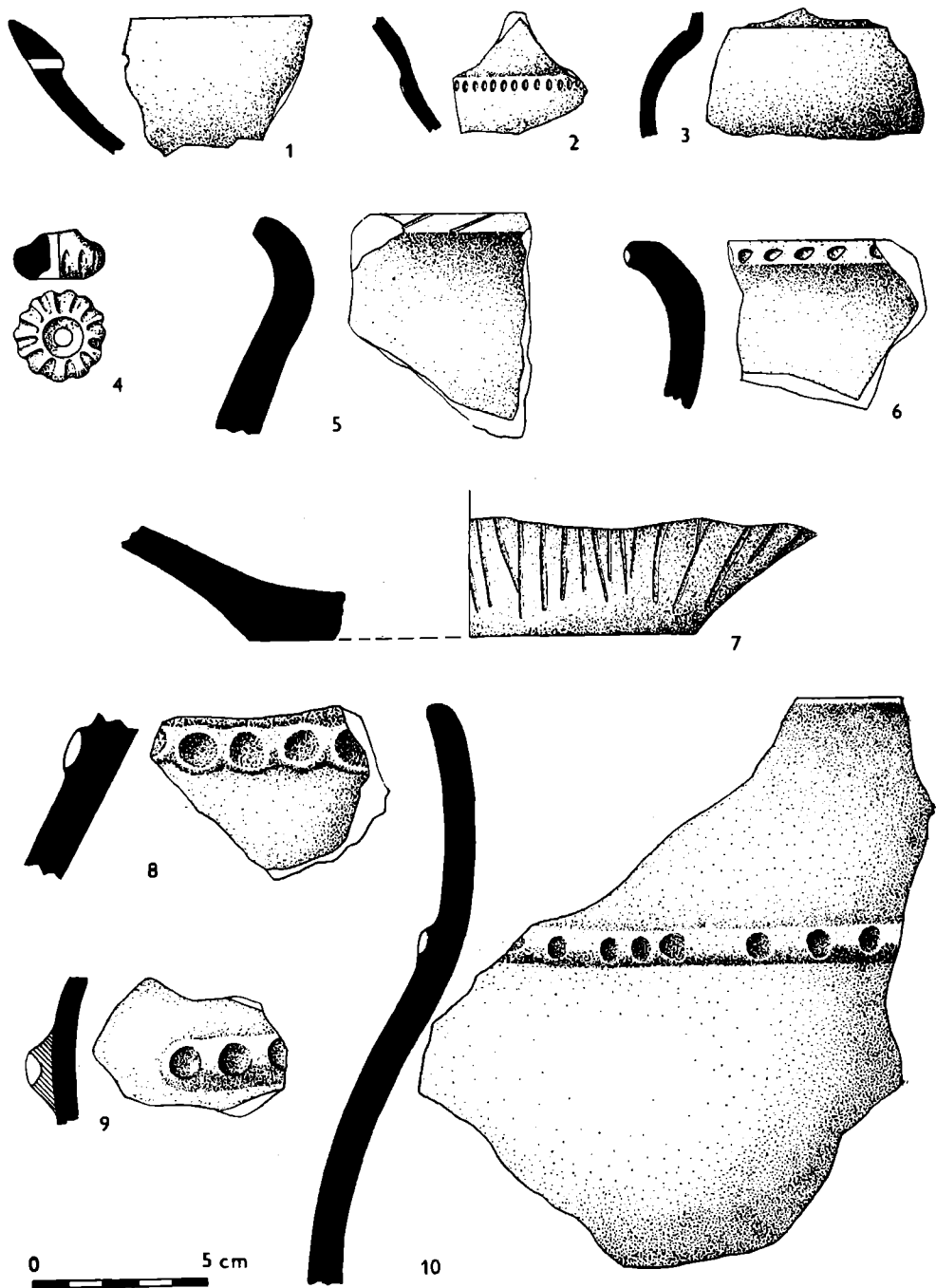
Obr. 2. Mikulov—Turold. Nálezy ze starší doby bronzové.

2. Střep z hrdla etážovité nádoby. Přes rozhraní hrdla a těla se klene drobné páskové ucho. Hnědě vyhlazený povrch a tmavými skvrnami je částečně otřený. \varnothing o. — 20 cm; A 8 134; obr. 4: 14.

3. Střep z většiny nádoby s ven vyhnutým okrajem, který je šikmo seříznutý a zdobený řídkým šikmým rýhováním. Hrubě hlazený hnědý až hnědošedý povrch. A 8 130; obr. 3: 5.

4. Střep z hrdla většiny nádoby s dvojnásobně horizontálně hráněným okrajem, na vnější straně zdobeným linií nehtových vrypů. Šedohnědý až hnědočerný vyhlazený povrch. A 8 132; obr. 3: 6.

5. Střep z prohnutého hrdla většiny nádoby s několikanásobně horizontálně hráněným okrajem. Hnědošedě vyhlazený povrch. A 8 133; obr. 4: 3.

Obr. 3. Mikulov—Turol. Nález z střední doby bronzové (1, 2, 10), mladší doby bronzové (4—7) a doby bronzové (3, 8, 9).

6. Střep z válcovitého hrdla větší nádoby s vodorovně ven vyhnutým okrajem. Okraj je v řezu mírně zesílený. Jemně drsný, šedohnědý povrch. A 8 131; obr. 4: 4.
7. Střep z tenkostěnného šálku s prohnutým hrdlem, odsazeným od nízkého kónického spodku. Šedočerně vyhlazený povrch je tuhovaný. \varnothing o. — 11 cm; A 8 138; obr. 4: 1.
8. Střep z misky s kónickou stěnou a rovným okrajem. Povrch je uvnitř šedě vyhlazený, vně je při okraji černě vyhlazený pás, zbytek těla je nepravidelně svíslé rýhovaný. A 8 136; obr. 4: 5.
9. Střepey z tenkostěnných nádob se svíslé žlábkovaným klenutým tělem. Vyhlazený povrch. A 8 139, A 8 141; obr. 4: 9, 11.
10. Střepey z rozhraní hrdla a svíslé žlábkovaného těla tenkostěnných nádob. Černě vyhlazený povrch. A 8 140, A 8 156; obr. 4: 6, 8.
11. Střep z rozhraní hrdla a těla velké silnostěnné nádoby. Hrdlo je odděleno plochou lištou s výraznými hlubokými důlky. Povrch je nevýrazně svíslé prstován. A 8 106; obr. 4: 13.
12. Střep z těla větší nádoby s nepravidelným svíslým rýhováním. Povrch je uvnitř černě vyhlazený, vně drsný, hnědošedý. A 8 137.
13. Střep ze dna větší silnostěnné nádoby se zbytkem kónicky rozevřeného spodku. Spodek je nepravidelně svíslé rýhovaný. Jemně drsný, světle hnědý povrch. \varnothing d. — 13 cm; A 8 108; obr. 3: 7.
14. Střep z rozhraní hrdla a těla tenkostěnné nádobky. Hrdlo je odděleno linií šikmých krátkých rýžek. Na horní části těla je výzdoba tvořena dvojicemi horizontálních rýh, mezi nimiž jsou linie šikmých rýžek. Zbývající část těla je zdobena šikmými hustými rýhami. Šedohnědě vyhlazený povrch. A 8 158; obr. 4: 7.
15. Střep z rozhraní hrdla a těla tenkostěnné nádobky. Na hrdle je výzdoba tvořená trojicemi horizontálních rýh, mezi nimiž jsou linie krátkých šikmých rýžek, tělo je mělce svíslé žlábkováno a nese stopy tuhování. Šedohnědě vyhlazený povrch. A 8 157; obr. 4: 10.

Doba bronzová

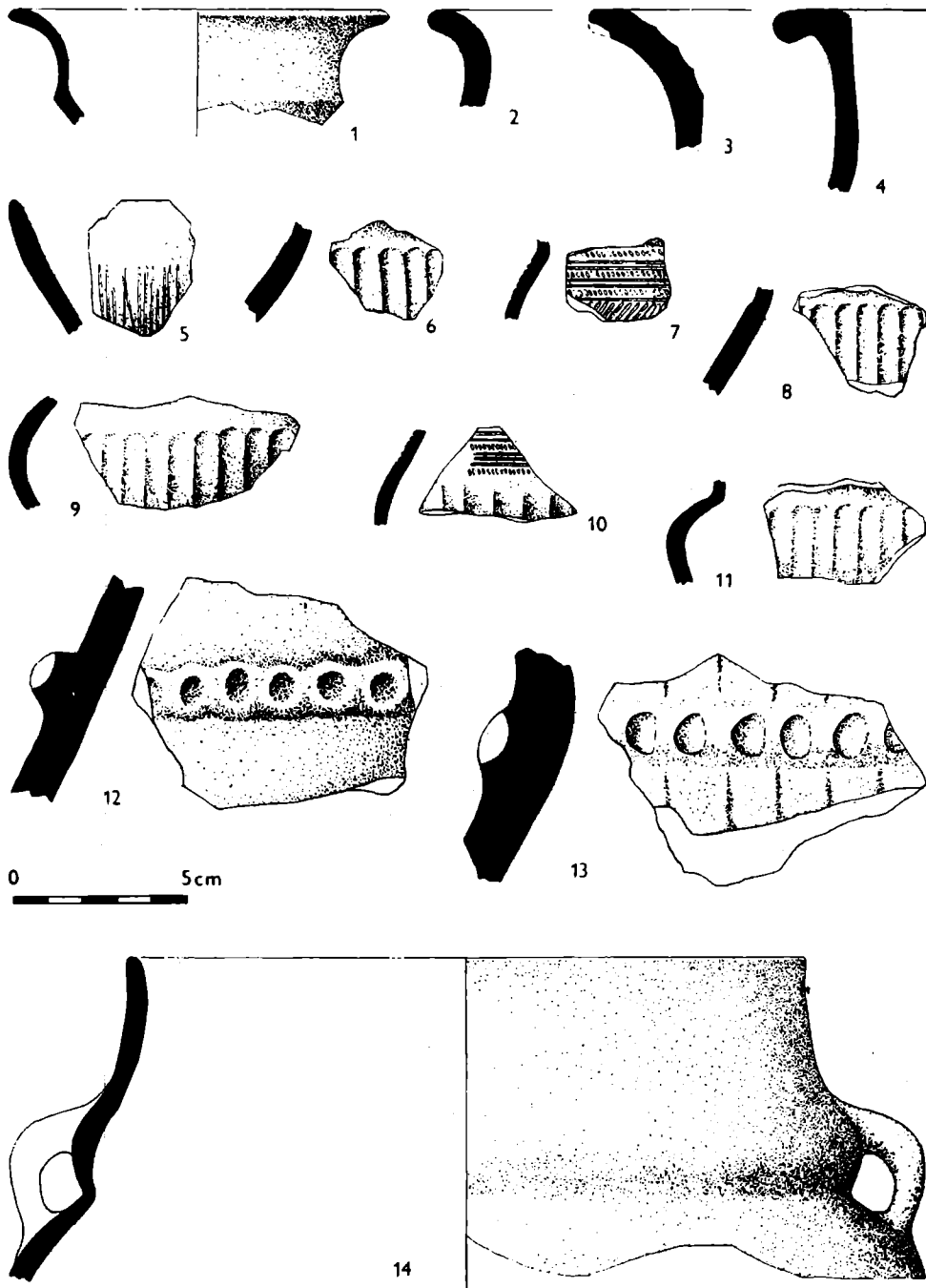
1. Střep z hrnce se zaobleným okrajem a nízkým prohnutým hrdlem. Povrch je uvnitř černě vyhlazený, vně drsný, černohnědý. \varnothing o. — cca 20 cm; A 8 103; obr. 4: 2.
2. Střep z rozhraní hrdla a těla tenkostěnné nádoby. Hrdlo je odsazeno hranou. Vyhlazený povrch je uvnitř šedý, vně hnědošedý až načervenalý. A 8 109; obr. 3: 3.
3. Střepey z rozhraní hrdla a těla velkých silnostěnných nádob, které mají hrdlo odděleno důlkovanou lištou. Povrch je uvnitř vyhlazený, vně drsný. A 8 104, A 8 105; obr. 3: 8, 4: 12.
4. Střep z těla větší nádoby s částí krátké lišty s hlubokými důlky. Povrch je uvnitř černě vyhlazený, vně jemně drsný, světle hnědý. A 8 107; obr. 3: 9.

ROZBOR MATERIÁLU

Osídlení kultury se zvoncovitými poháry dokládají střepy ze zvoncovitého poháru, z nezdobeného džbánu, nátepní destička, kostěný knoflík s V-vrtáním a tři pazourkové šipky (obr. 1). Jednotlivé exempláře pocházejí sice z různých nálezů, ale celkové složení naznačuje, že se jedná o předměty z hrobů, které patrně byly zničeny těžbou v lomu na Turoldu. Přesné místo nálezu není většinou známo. Nátepní destička byla nalezena vedoucím lomu A. Schäferem na jižním svahu Turoldu,² podle I. L. Červinky však pochází přímo z jeskyně.³ Knoflík s V-vrtáním a střep ze zvoncovitého poháru pocházejí ze sběru E.

² Nálezová zpráva č. j. 915/50, 173/59 v archívu AÚ ČSAV Brno.

³ Nálezová zpráva č. j. 1983/59 v archívu AÚ ČSAV Brno.

Obr. 4. Mikulov—Turold. Nálezy z mladší doby bronzové (1, 9—11, 13, 14) a doby bronzové (2, 12).

Bank-Ditrichové bez bližšího udání místa.⁴ O šipkách je známo pouze to, že pocházejí z Turoldu.⁵

J. Skutil ve své studii o osídlení jeskyní v pravěku neznal žádnou jeskyni používanou lidem kultury se zvoncovitými poháry.⁶ Přitom nálezy z Turoldu byly již tehdy v literatuře zveřejněny.⁷ Kromě Turoldu byla v tomto období používána i jeskyně Pekárna na katastru obce Mokrá, odkud je znám nález nezdobeného džbánu.⁸ Z toho vyplývá, že jeskyně byly v této době využívány. Není vyloučeno, že by se při podrobnějším studiu možná objevily i další jeskyně s doklady osídlení lidem kultury se zvoncovitými poháry.

V případě Turoldu již dnes nelze jednoznačně rozhodnout, zda nálezy pocházejí přímo z jeskyně nebo ze svahu Turoldu. Pokud skutečně jde o předměty pocházející z hrobů, zdá se přijatelnější, že pohřebiště bylo umístěno mimo jeskyni, kde by bylo i mnohem jednodušší hloubit jámy pro hroby. Přitom se však zdá být stejně pravděpodobné, že lidé, pohřbívající v těsné blízkosti jeskyně tuto jeskyni znali a patrně i používali. Stejně tak nelze vyloučit, že některé z výše uvedených nálezů mohou pocházet přímo z jeskyně.

Zvoncovité poháry se vyskytují ve starším a středním období kultury se zvoncovitými poháry, avšak fragment z Turoldu svou výzdobou k nejstarším tvarům nepatří (obr. 1: 4). Džbánek (obr. 1: 7) se svým zpracováním a barvou řadí mezi běžnou průvodní keramiku, která se začíná objevovat od středního období. Kostěný knoflík s V-vrtáním (obr. 1: 5) se vyskytuje v klasické a mladé fázi.⁹ Nátepní destička se čtyřmi otvory v rozích (obr. 1: 6) patří k běžným tvarům s dlouhou dobou výskytu¹⁰ a není pro přesnější datování vhodná. Poněkud problematické je chronologické zařazení pazourkových šipek (obr. 1: 1—3), které by bylo možno přiřknout i staršímu eneolitickému nebo mladšímu únětickému osídlení jeskyně, jež je rovněž v nálezech doloženo. Vzhledem k sídlitnímu charakteru eneolitických i únětických nálezů se však zdá mnohem pravděpodobnější jejich příslušnost ke kultuře se zvoncovitými poháry. Celkově je možno osídlení Turoldu datovat do středního období kultury se zvoncovitými poháry.

Mnohem bohatší jsou nálezy ze starší doby bronzové. Celá řada nálezů z Turoldu byla již publikována,¹¹ a proto se dotkneme pouze těch, které se v tehdejší době nepodařilo zjistit. Přesné chronologické zařazení zde uvedeného materiálu není vždy možné. U některých okrajových střepů z nádob s prohnutým hrdlem (obr. 2: 1—4) se musíme spokojit s pouhým zařazením do starší doby bronzové.

Do náplně únětické kultury patří část malého hrnku s prohnutým hrdlem a klenutým tělem a se dvěma otvory na výduti (obr. 2: 8). Podobné hrnky se

⁴ Nálezová zpráva č. j. 915/50, 173/59 v archivu AÚ ČSAV Brno.

⁵ Nálezová zpráva č. j. 1983/54 v archivu AÚ ČSAV Brno.

⁶ J. Skutil, *Pravěk a časná doba dějinná Moravského krasu a středověké osídlení našich jeskyní*, in: K. Absolon, *Moravský kras*, Praha 1970, II, 315—329.

⁷ H. Freising, *Die Hinterlassenschaften der Glockenbecherkultur aus dem Gerichtsbezirk Nikolsburg (Mähren)*, WPZ 25, 1938, 52, 53, Abb. 3, 4, tab. I: 4—7.

⁸ Uloženo v MM Brno, inv. č. 168/78.

⁹ L. Hájek, *Knoflíky středodunajské skupiny kultury zvoncovitých pohárů*, PA XLVIII, 1957, 406.

¹⁰ L. Hájek, *Die älteste Phase der Glockenbecherkultur in Böhmen und Mähren*, PA LVII, 1966, 234.

¹¹ S. Stuchlík, *op. cit.*, 8, obr. 10.

vyskytují v průběhu celé únětické kultury¹² a jen ojediněle se mohou objevit ještě i ve věteřovském prostředí.¹³ Do mladšího únětického období patří ještě střep z nádoby zdobené pod hrdlem rytou horizontální rýhou lemovanou klikatkou (obr. 2: 7).¹⁴

Mezi dříve publikovaným materiálem z Turoldu byly nálezy datované obecně do únětické kultury a přesněji datovatelný materiál ukazoval spíše na zařazení do staršího období únětické kultury.¹⁵ Střep s klikatkou však patří do náplně mladšího období. Znamená to, že Turolď byl osídlen ve starším i v mladším období únětické kultury. Zda se jednalo o stálé nebo pouze o přechodné sídliště v jeskyni, zůstane zřejmě i nadále nevyřešeným problémem.

Nepočetná kolekce nálezů, kterou je možno datovat do závěrečného období starší doby bronzové, svědčí o využívání jeskyně lidem věteřovského typu. V literatuře byly již uvedeny fragmenty věteřovských misek s rozšířeným okrajem a dva zlomky hrncovitých nádob.¹⁶ Kromě těchto střepů lze do náplně věteřovského typu zařadit ještě čtyři další nálezy.

Nejvýraznějším z nich je střep z koflíku s ostře lomenou výdutí a nízkým kónickým spodkem (obr. 2: 6). Tvar hrdla není možné přesně určit, ale zřejmě šlo o typ koflíku s široce rozevřeným hrdlem. Tyto koflíky se běžně vyskytují ve věteřovské keramice a jsou známy z řady nalezišť tohoto období.¹⁷

Ani u fragmentu prohnutého hrdla amfory s jedním zachovaným páskovým uchem (obr. 2:9) nelze rozhodnout, ke kterému typu by uvedený střep mohl náležet. Rovněž amforám, v tomto případě variantě s válcovitým hrdlem, by mohl patřit střep z hrdla další nádoby (obr. 2: 5). Tento tvar hrdla se ale vyskytuje i u tzv. zásobnic s vyhlazeným hrdlem a zdrsněným tělem, které je často odděleno listou. Pravděpodobnější se zdá první varianta, t. j. zn. že střep pochází z amfory, protože u zásobnic převažuje prohnutý tvar hrdla.

Posledním nálezem patřícím do náplně věteřovského typu je střep ze dna větší nádoby, který je neobvyklý členěním vnitřní strany dna do dvou soustředných kruhů (obr. 2: 10). Takto profilovaná dna se občas vyskytují u věteřovských misek s oblou stěnou a rozšířeným okrajem,¹⁸ a to vždy u nádob větších rozměrů. Tomu odpovídá i střep z Turoldu, který pochází z nádoby značně velkých rozměrů, neboť průměr dna je přibližně 12,5 cm.

Námi uvedené nálezy z Turoldu sice poněkud rozšiřují doklady o osídlení jeskyně lidem věteřovského typu, ale dosavadní závěry nijak nemění.

Nálezy ze střední doby bronzové z Turoldu jsou vcelku dosti chudé. Vedle již dříve publikovaného zlomku džbánku¹⁹ pochází odtud ještě tři další střepy. Nejdůležitější z nich je střep z misky se zesíleným okrajem, pod nímž je zachován zbytek otvoru (obr. 3: 1). Bohužel lom na střepu prochází právě místem

¹² K. Tihelka, Moravská únětická pohřebiště, PA XLIV, 1953, obr. 14: 9, 15: 2; I. Hásek, Starounětické pohřebiště v Dolních Počernicích u Prahy, FAP 2, 1959, tab. XI: 5. XVI: 7.

¹³ K. Tihelka, Moravský věteřovský typ, PA LI, 1960, obr. 24: 2.

¹⁴ K. Tihelka, PA XLIV, 1953, obr. 5: 2,4; V. Moucha—I. Pleinerová, Únětické pohřebiště v Liběšovicích u Podbořan, AR XVIII, 1966, obr. 151: 5.

¹⁵ S. Stuchlík, op. cit., 22, obr. 10: 11,12.

¹⁶ S. Stuchlík, op. cit., 8, obr. 10: 13,14, 11: 6,7.

¹⁷ K. Tihelka, PA LI, 1960, 47.

¹⁸ Např. mezi dosud nepublikovanými nálezy ze sídliště v Hodonicích (okr. Znojmo) nebo na fragmentu velké nádoby ze sídliště v Budkovicích (okr. Brno-venkov).

¹⁹ S. Stuchlík, op. cit., 8, obr. 11: 5.

otvoru, takže jeho tvar nemůžeme přesně určit. Misky s dvojicí otvorů pod okrajem se objevují poměrně často na konci starší doby bronzové,²⁰ ovšem tyto otvory jsou kruhové. Ze střední doby bronzové známe jediný exemplář misky s dvojicí kulatých otvorů pod okrajem z mohylového sídliště v Křižanovicích.²¹

Zesílení okraje se sice objevuje běžně i na věteřovských miskách,²² avšak profilace okraje misky z Turoldu má již plně mohylový charakter. Ve středodunajské mohylové kultuře se vyskytují rovněž misky s otvory pod okrajem, které jsou ale podélné a jsou rozloženy po celém obvodu misky. Obdobné tvary se objevily již na nejmladších věteřovských sídlištích v Bezměrově,²³ Bulharech²⁴ a Böheimkirchenu,²⁵ vždy se však jednalo o lokality z poklasické fáze, která je datovaná na počátek stupně B B₁.

Častější jsou tyto misky v mohylové kultuře, kde je z Moravy známe z Jiříkovic, Morkůvek²⁶ a Těšetic.²⁷ Mísy s podélnými otvory pod okrajem jsou v okolních zemích datovány obvykle do stupňů B B a B C.²⁸ Z moravských nálezů patří exemplář z Morkůvek patrně do počátečního období mohylové kultury ve stupni B B₁, zatímco střep z Jiříkovic pochází ze středního období. Mísa z Těšetic pochází z povrchového sběru a je dáována V. Podborským do souvislosti s věteřovským osídlením lokality.²⁹

Protože se mísy s kulatými otvory, kromě zmíněné výjimky z Křižanovic, objevují pouze ve starší době bronzové, lze předpokládat, že mísa s mohylovým zesílením okraje z Turoldu měla podélné otvory pod okrajem, které se vyskytují ve střední době bronzové. Z toho vyplývá i datování tohoto nálezu do stupňů B B nebo B C.

Střep z nádoby s lištou zdobenou důlky (obr. 3: 10) není pro bližší datování použitelný, protože tento typ nádob se vyskytuje po celou dobu trvání mohylové kultury.³⁰ Zlomek s linií vpichů tvaru obilného zrna (obr. 3: 2) pochází ze šálku, jejichž hlavní výskyt spadá až do mladšího období, ačkoliv se ojediněle objevují již ve starším období.³¹

Pokud budeme počítat se současností všech mohylových nálezů z Turoldu,

²⁰ A. Točík, Opevněná osada z doby bronzové ve Veselom, Bratislava 1964, 31, tab. XXXV: 1, XLIX: 6, 14, LIII: 16; J. W. Neugebauer, Böheimkirchen (Monographie des namengebenden Fundortes der Böheimkirchnergruppe der Věteřovkultur), ArchA 61/62, 1977, tab. 18: 4, 19: 1, 36: 5, 37: 1.

²¹ S. Stuchlík, K poznání vzniku a staršího vývoje lidu středodunajské mohylové kultury na jižní Moravě, rukopis kandidátské dizertace, Brno 1979, 144, tab. 21: 8.

²² K. Tihelka, PA LI, 1960, 50, 52.

²³ V. Spurný, Sídliště starší a střední doby bronzové v Bezměrově u Kroměříže, PA LXIII, 1972, 220, obr. 13: 8.

²⁴ S. Stuchlík, op. cit. 23, tab. 103: 7.

²⁵ J. W. Neugebauer, op. cit., 69, 91, tab. 19: 1, 2.

²⁶ V. Moucha—V. Trnka, Středobronzový sídlištní objekt z Tuchlovic, AR XI, 1959, 617—637.

²⁷ V. Podborský, Sídlištní nálezy z neolitu a doby bronzové v poloze „Vinohrady“ u Těšetic (okres Znojmo), SPFFBÚ E 9, 1964, 38 obr. 16: 16.

²⁸ V. Moucha—V. Trnka, op. cit. 635; H. J. Hundt, Keramik aus dem Ende der frühen Bronzezeit von Heubach und Ehrenstein, Fundberichte aus Schwaben 19, 1957, 36.

²⁹ V. Podborský, op. cit., 44.

³⁰ S. Stuchlík, op. cit., 135, 136.

³¹ S. Stuchlík, op. cit., 148, 149.

bude pro datování rozhodující zlomek z mísy s otvorem, což znamená zařazení do staršího, pravděpodobněji však do středního období mohylové kultury.

Soubor keramiky z mladší doby bronzové poskytuje dostatek podkladů pro přesnější datování. Nejdůležitějším nálezem z tohoto celku je zlomek etážovitě nádoby (obr. 4 : 14). V minulosti byly tyto nádoby považovány za charakteristický znak lužické kultury.³² Etážovité nádoby však nesporně patří k nejtypičtějším keramickým projevům středočeské knovízské kultury, v jejíž náplni se vyskytují v takovém počtu,³³ že střední a severozápadní Čechy jsou obecně považovány za oblast jejich vzniku. Jejich výskyt ve východních skupinách jihoněmeckých popelnicových polí³⁴ a v západních částech Rakouska³⁵ se vysvětluje jako doklad pronikání lidu s knovízskou a milavečskou kulturou k jihu a jihozápadu.³⁶

Kromě již zmíněných oblastí náleží etážovité nádoby rovněž k inventáři mladší doby bronzové i ve středním Podunají.³⁷ Zlomek z Turoldu patří geograficky do oblasti velatické kultury, kde J. Říhový vydělil devět skupin osudí, z nichž čtvrtá až devátá skupina mají etážovitou profilaci hrdla.³⁸ Zlomek nádoby z Turoldu má nízké, esovitě prohnuté hrdlo a rozhraní hrdla a těla je překlenuto dvěma páskovými uchy. Nápadně tím připomíná osudí šesté skupiny, která se často vyskytuje i v oblasti lužické kultury.³⁹ Nízké hrdlo mají i amfory čtvrté skupiny, které jsou však většinou bezuché.⁴⁰ Obě skupiny patří do vyspělé nebo mladé fáze velatické kultury⁴¹ a stejně je možno datovat i etážovitou nádobu z Turoldu.

Další keramický materiál z Turoldu je sice příznačný pro velatickou kulturu, ale pro přesnější datování již méně vhodný. Mísy se svisle rýhovanými stěnami (obr. 4 : 5) se vyskytují od přechodné mohylovo-velatické fáze až po vrcholné období velatické kultury.⁴² Obdobné je i chronologické zařazení šálků s prohnutým hrdlem (obr. 4 : 1).⁴³ Jednoduché hránění vnitřní části okraje větších nádob (obr. 3 : 6) se objevuje již v přechodném mohylovo-velatickém období, avšak několikanásobné hránění okraje (obr. 4 : 3) se běžně vyskytuje až ve vrcholném období.⁴⁴ Střepey z nádob se svislým žlábkováním (obr. 4 : 6,8,9,11) nejsou pro datování příliš vhodné, protože jejich výskyt je dlouhodobý. Střepey z větších hrnců (obr. 3:5, 4:4), zlomek velké nádoby s nepravidelně rýhovanou stěnou (obr. 3 : 7), masivní stěp s důlkovanou lištou

³² J. Kostrzewski, Etagegefäss, ER III, 131—132.

³³ J. Bouzek, Etážovité nádoby v Čechách, AR X, 1958, 345—348, 368—408.

³⁴ F. Wagner, Zwei Urnengräbfelder bei Regensburg, PZ XXXIV/XXXV, 1953, 195—202; H. Behrens, Ein Etagegefäss aus dem Kreise Stade, Nachr. Niedersachs. Urg. 1954, 25—33.

³⁵ R. Pittioni, Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien 1954, 471, Abb 310: 4; 312; 330: 3.

³⁶ J. Říhový, Etážovitá nádoba ve velatické kultuře, AR X, 1958, 79—96, 105—106.

³⁷ J. Říhový, op. cit., 85—93.

³⁸ J. Říhový, op. cit., 85—93.

³⁹ J. Říhový, op. cit., 87—89, obr. 46.

⁴⁰ J. Říhový, op. cit., 85—86, obr. 42.

⁴¹ J. Říhový, op. cit., 86, 88.

⁴² J. Říhový, K poznání starší fáze kultury středodunajských popelnicových polí — velatické kultury, SbČSSA 3, 1963, obr. 7A: 6; 11C: 7; 12B: 3; 13C: 2.

⁴³ J. Říhový, op. cit., obr. 6: 1,4,19; 9B: 4,6; 15D: 1; 15E: 1.

⁴⁴ J. Říhový, op. cit., obr. 16: 2,12.

(obr. 4: 13) i malý keramický přeslen (obr. 3:4) patří k běžným, pro přesnější datování málo vhodným předmětům. Dva střepy s bohatou rytou výzdobou (obr. 4: 7, 10) mají sice vzácné analogie i v podolské, případně slezské kultuře,⁴⁵ ale jejich výskyt je typický pro nejmladší období velatické kultury.⁴⁶

Z datování jednotlivých nálezů vyplývá, že kolekci z Turoldu lze jako celek zařadit až do vrcholného období velatické kultury, tedy do stupně H A. Samozřejmě není možno u jednotlivých exemplářů (např. šálek, mísa aj.) vyloučit i možnost staršího datování.

Stejně jako u většiny předchozího materiálu nejsou ani u nálezů z mladší doby bronzové z Turoldu známy bližší nálezové okolnosti a nevíme spolehlivě, zda skutečně pocházejí přímo z jeskyně nebo ze svahu Turoldu. Tento svah však pro osídlení není příliš vhodný a můžeme tedy předpokládat, že i lid popelnicových polí znal a používal jeskyni na Turoldu, obdobně jako některé jiné jeskyně. J. Skutil uvádí, že v období lužicko-slezském byla osídlena Pekárna, Křížová jeskyně, Kůlna, Kateřinská jeskyně a vratíkovský sklep.⁴⁷ Mimoto uvádí ještě z Umrčelí jeskyně nález bronzové sekery.⁴⁸ Nálezy z Turoldu rozhojňují počet jeskyní, které byly na konci doby bronzové osídleny.

Z Turoldu pochází i řada nálezů, které není možno přiřadit jednotlivým kulturám. Mezi ně patří i několik střepů, jež lze pouze obecně zařadit do doby bronzové. Vedle masivních střepů s důlkovanou lištou (obr. 3: 8, 9; 4: 12) sem patří ještě fragment okraje hrubší hrncovité nádoby (obr. 4: 2) a zlomek tenkostěnné nádoby s hranou oddělující hrdlo od klenutého těla (obr. 3: 3).

Podle J. Skutila byla jeskyně na Turoldu s osmi osídleními nejčastěji obydlenou jeskyní na Moravě. Jím uváděná osídlení z paleolitu, volutové kultury, kultury s moravskou malovanou keramikou, únětické kultury, halštatu, latěnu, ze stěhování národů a středověku⁴⁹ můžeme rozšířit ještě o osídlení z období kultury se zvoncovitými poháry, věteřovského typu, středodunajské mohylové kultury a velatické kultury.

ЗАСЕЛЕНИЕ ПЕЩЕРЫ ТУРОЛЬД В КОНЦЕ ЭНЕОЛИТА И В ЭПОХУ БРОНЗОВОГО ВЕКА

В пещере Турольд на территории г. Микулов (район Бржецлав) была обнаружена богатая коллекция археологического материала различных периодов с доисторических времен по средневековье. Культура колоколообразных сосудов представлена черепками колоколообразного бокала и кубшинчика без орнамента, тремя кремневыми стрелками, роговой пуговицей и каменной пластиной для защиты запястья (рис. 1). Упомянутые предметы были найдены в бывших могилах, которые можно отнести к среднему периоду культуры колоколообразных сосудов.

Находки, относящиеся к древнему периоду бронзового века, были уже раньше описаны;¹¹ не публикуемые до сих пор образцы керамики дают возможность датировать

⁴⁵ V. Podborský, Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit, Brno 1970, Abb. 10: 4, 23; J. Říhový, Das Urnengräberfeld von Klentnice, FAP 8, 1965, Taf. IX: 29: c; XVII: e; J. Nekvasil, Konečný vývojový stupeň středního (slezského) období lužické kultury na Moravě, PA LXI, 1970, obr. 10: 32; 11: 28.

⁴⁶ J. Říhový, op. cit., obr. 16: 17; 18D: 2; 19B: 7; 19C: 2, 13.

⁴⁷ J. Skutil, op. cit., 326.

⁴⁸ J. Skutil, op. cit., 324.

⁴⁹ J. Skutil, op. cit., 326.

заселение пещеры также в поздний период унетичской культуры (рис. 2: 7, 8). Одновременно они расширяют данные о ветержовском заселении (рис. 2: 5, 6, 9, 10). Самой важной находкой является черепок миски с отверстием под краем (рис. 3: 1), который увеличивает число таких мисок, найденных в Моравии, на шесть штук. В соответствии с этими данными среднебронзовая керамика относится к средней ступени могильной культуры. Из сравнительно богатой коллекции позднего периода бронзового века (рис. 2: 4—7; 4: 1, 3—11, 13, 14) самым важным является черепок этажевидного сосуда, который позволяет отнести заселение Турольда к завершающей фазе велатичской культуры.

По данным Я. СкUTILA, пещера на Турольде принадлежала к наиболее часто заселяемым пещерам в Моравии.⁴⁹ Он приводит восемь заселений, которые, следовательно, можно дополнить еще находками культуры колоколообразных сосудов, ветержовского типа, среднедунайской погребальной культуры и велатичской культуры.

Перевел А. Бранднер

DIE BESIEDLUNG DER HÖHLE TUROLD AM ENDE DES ÄNEOLITHIKUMS UND IN DER BRONZEZEIT

Aus der Höhle Turold im Kataster Mikulov (Bez. Břeclav) stammt eine reiche Kollektion an archäologischem Material aus verschiedenen Zeitabschnitten von der Urzeit bis zum Mittelalter. Der Glockenbecherkultur gehören Scherben von einem Glockenbecher und einem unverzierten Krug, drei Feuersteinpfeilspitzen, ein Knochenknopf mit V-Durchbohrung und eine Armschutzplatte (Abb. 1). Diese Funde stammen augenscheinlich aus zerstörten Gräbern, die man in die mittlere Stufe der Glockenbecherkultur datieren kann.

Die Funde aus der älteren Bronzezeit waren schon früher veröffentlicht¹¹ und die bisher unpublizierte Keramik ermöglicht die Besiedlung der Höhle auch in den jüngeren Zeitabschnitt der Úněticer Kultur (Abb. 2: 7, 8) zu datieren und erweitert gleichfalls die Belege über die Besiedlung aus der Zeit des Věteřov Typus (Abb. 2: 5, 6, 9, 10). Der wichtigste Fund aus der mittleren Bronzezeit ist ein Scherben von einer Schlitzschüssel (Abb. 3: 1); somit kennen wir schon sechs von diesen Schüsseln in Mähren. Diesem Fragment nach gehört die mittelbronzezeitliche Keramik der mittleren Stufe der Hügelgräberkultur an. Von einer verhältnismässig zahlreichen Kollektion aus der jüngeren Bronzezeit (Abb. 3: 4—7; 4: 1, 3—11, 13, 14) ist ein Bruchstück eines Etagegefässes sehr interessant. Dieses Material ist in die entwickelte Phase der Velaticer Kultur zu datiert.

J. Skutil führt an, dass die Höhle Turold bei Mikulov eine der am häufigsten besiedelte Höhle in Mähren war.⁴⁹ Die diesem Autor nach angeführten acht verschiedenen Besiedlungen können wir noch um die Funde der Glockenbecherkultur, den Věteřov-Typus, der mitteldanubischen Hügelgräberkultur und der Velaticer Kultur erweitern.

Übersetzt von J. Stuhlíková